



Miljøverndepartementet  
Postboks 8013 Dep  
0030 Oslo

Deres ref.:  
E-post datert 14.04.2010

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):  
2010/4673 ARE-PI-ES  
Arkivkode:  
008

Dato:  
05.05.2010

## Lokaliseringalternativer for Forsvarets nye kampfly HØRING AV RAPPORT

Direktoratet for naturforvaltning (DN) har ikke merknader til at det er alternativene Brekstad, Bodø og Evenes eller kombinasjoner av disse som er valgt ut som aktuelle for lokalisering av Forsvarets nye kampfly. DN forutsetter at de aktuelle alternativene gjennomgås og at det klargjøres konsekvenser tilsvarende en konsekvensutredning på overordna, strategisk nivå.

Uavhengig av lokaliseringssted legger DN til grunn at innføring av nye kampfly vil gi vesentlig økte konsekvenser for naturmiljø og friluftsliv. At de nye flyene vil avgi mer støy enn de en bruker nå, vil særlig bidra til økte støybelastninger og mer forstyrrelser. Naturforhold som blir påvirket vil variere mellom lokaliseringsstedene.

Vi forutsetter at miljøtemaene blir belyst både for selve lokaliseringsstedene med nærområder, for områder og strekninger der det skal drives øvelsesflygning og for områder som kan bli påvirket på annen måte. At beslutningen som skal gjøres om lokalisering vil være avgjørende for hvor store virkninger de aktuelle lokaliseringsstedene og tilhørende øvingsområder og strekninger vil bli belastet med, tilsier at en må gå grundig inn i hvordan en lokalisering vil virke for de aktuelle alternativene.

Alle av de aktuelle flyplassene ligger nær sjøområder. Andre verdifulle natur- og naturforhold og -områder nær flyplassene kan også bli påvirket. Naturmangfoldloven gir rammer for hva som må utredes av virkninger for naturmangfoldet. Ved flyplassene er det særlig fuglelivet som kan bli påvirket av flyvirksomhet og støy. Det er naturreservater som har som formål å verne om fuglelivet nær samtlige lokaliseringssteder. På Brekstad ligger flyplassen ved Grandefjæra naturreservat og 3 fuglefredningsområder som samlet har internasjonal vernestatus som Ramsarområde. Aktuell ny / flytting av rullebane her vil bidra til at flyplassen og flyvirksomheten vil gi vesentlig større virkninger på naturmiljøet ved at selve flyplassen kan komme i direkte konflikt med Grandefjæra naturreservat.

Lokaliseringa av base for nye kampfly vil påvirke friluftslivet på flere måter. Både i Bodø og på Brekstad ligger flyplassene nær inntil byen. Friluftslivet vil også bli påvirket i områder og langs strekninger der det skal drives øvingsflyvirksomhet. Konsekvenser for slike områder er viktig å klarlegge i tillegg til virkningene for områdene ved flyplassene.



Direktoratet for naturforvaltning (DN) viser til e-post fra Miljøverndepartementet (MD) datert 14. april 2010, vedlagt høringsbrev med vedlegg fra Forsvarsdepartementet (FD) datert 19. mars 2010.

Dette er en rettet versjon av tidligere oversendt brev med samme dato.

Det foreligger en høringsrapport datert 17. mars 2010. I denne gjennomgås de tre lokaliseringsalternativene Brekstad i Sør-Trøndelag og Bodø og Evenes i Nordland. Kart som viser forventete støynivåer ved flyplassene er vedlagt. Rapporten er iflg. FDs brev ”en sammenfatning av de vurderinger som pr. mars 2010 foreligger med hensyn til alternativenes egnethet og vesentlige konsekvenser”.

Det er presisert at rapporten ikke er ment å gi et komplett og tilstrekkelig beslutningsgrunnlag for lokalisering av Forsvarets nye kampfly F-35 Joint Strike Fighter, men at vurderingene i rapporten er ment å inngå som en del av grunnlagsvurderingene når det senere skal konkluderes med hensyn til lokalisering og lokalisering.

DN har sett gjennom det foreliggende materialet. Vi savner en gjennomgang av aktuelle øvingsområder og -strekninger for lokaliseringsstedene.

Vi mener likevel det framlagte materialet utgjør et greit utgangspunkt for oppbygginga av det endelige beslutningsgrunnlaget for valg av lokaliseringssted.

Som fagdirektorat for naturforvaltningsområdet ser vi at vår rolle i denne sammenheng blir å gjennomgå hva det er viktig å få belyst i beslutningsgrunnlaget når det gjelder naturmiljø, landskap og friluftsliv og for hvilke områder dette bør klarlegges.

### **Formen på beslutningsgrunnlaget**

DN forutsetter at de aktuelle alternativene gjennomgås og at det klargjøres konsekvenser tilsvarende en konsekvensutredning på overordna, strategisk nivå. Miljøtemaene må belyses slik at virkninger av de aktuelle lokaliseringer med utbygginger og virksomhet kommer godt fram for selve lokaliseringsstedet med nærområder, for områder og strekninger det skal drives øvelsesflygning og for områder som kan bli påvirket på annen måte.

At lokaliseringsbeslutningen vil måtte medføre vesentlige konsekvenser for den eller de lokaliseringer som blir valgt, tilsier at en må gå grundig inn i hvordan en lokalisering vil virke for de aktuelle alternativene.

Siden delte løsninger er aktuelle, er det også viktig å klarlegge hvordan en fordeling mellom flere lokaliseringssteder kan omfatte en fordeling av øvingsvirksomhet over året og geografisk. Områder som vil bli påvirket av lokaliseringsvalget vil ha ulik sårbarhet til ulike tider av året.

DN har for en del saker både på overordna og plannivå gode erfaringer med utredninger som Forsvaret har gjennomført. Det gjelder hovedopplegg og klarlegging av konsekvenser for naturtemaer. Vi har forventninger om at det også i denne saken vil bli utviklet et godt beslutningsgrunnlag.



For det videre arbeidet med beslutningsgrunnlaget vil Fylkesmennene, ved siden av kommunene og fylkeskommunene, både for flyplassområdene og for områder for øvinger, være aktuelle rådgivere for hvordan miljøforhold bør utredes.

### **Alternativene**

Det er lagt opp til at det er de eksisterende flyplassene på Brekstad, i Bodø og på Evenes og eventuelle kombinasjoner av disse som skal avveies som base for Forsvarets nye kampfly. DN har ikke merknader til at disse alternativene er valgt ut som de aktuelle for videre vurderinger.

Det er lagt til grunn at bygging av nye eller flytting av rullebaner kan være aktuelt for både Bodø og Brekstad. DN tar utgangspunkt i at nye kampfly vil bidra til mer støy enn de en bruker nå.

### **Temaer som forutsettes utredet**

DN har sett på innholdet i rapporten for det som er DNs ansvarsområder, naturmiljø, landskap og friluftsliv. I rapporten står det at ”innføringen av nye kampfly vil få betydelige konsekvenser for støy lokalt”. Vi legger til grunn at de nye kampflyene vil gi økte støynivåer både ved flyplassene og der det skal øves.

Det må belyses konsekvenser av aktuelle utbyggingstiltak og endret arealbruk. Dette må også gjelde utbygginger og arealbruk som ikke direkte er et flylokaliseringstiltak, men vil eller må forventes å komme som følge av lokaliseringsbeslutningen.

Støypåvirkning og konsekvenser av støy må både vurderes for områdene som vil bli påvirket nær flyplassene med aktuelle inn- og utflygningskorridorene og for lavtflygingsområder og –korridorer og områder som kan bli påvirket av annen flyøvingsvirksomhet. Vi viser til rapporten som omtaler øvingsformer.

DN har ikke greid å finne noen beskrivelse eller kartfesting av aktuelle områder for ulike typer øvinger. DN vil se på utredninger av støykonsekvenser for aktuelle øvingsområder som en meget viktig del av beslutningsgrunnlaget.

### Naturmiljø

Naturmiljøet kan bli påvirket både direkte gjennom utbyggingstiltak, av virksomheten på flyplassen og av støypåvirkning fra start og landinger og ulike typer øvelsesflyging.

Alle de aktuelle flyplassene ligger nær sjøområder. Ved flyplassene er det særlig fuglelivet som kan bli påvirket av flyvirksomhet og støy. Vi vet at støy på flere måter har konsekvenser for fuglelivet, varierer mellom arter, at konsekvensene er ulike i ulike tider på året og at fuglelivet er særlig sårbart i hekketida. Det er vesentlig at ulik sårbarhet over året blir klarlagt bl.a. for å kunne avveie om og hvordan øvingsvirksomhet kan tilpasses naturmiljøet.



Naturmangfoldloven (nml.) trådte i kraft 1. juli 2009. Det følger av lovens § 7 at prinsippene i §§ 8 til 12 om bl.a. om kunnskapsgrunnlag, samlet belastning og kostnader ved miljøforringelse, skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet. Bestemmelsen stiller krav om at det skal fremgå av en beslutning hvordan prinsippene er vurdert. Andre bestemmelser i Naturmangfoldloven som vil være aktuelle for de utredninger som skal gjøres i denne saken er § 49 om utenforliggende virksomhet og § 52 om utvalgte naturtyper.

Det må forutsettes at det utredes særlig konsekvenser for naturmiljøet i verneområdene ut fra de verdier og funksjoner i naturen som verneområdene er etablert for å sikre.

Som det nevnes i rapporten er det naturreservater som har som formål å verne om fuglelivet nær samtlige lokaliseringssteder. På Brekstad ligger flyplassen ved Grandefjæra naturreservat og 3 fuglefredningsområder som samlet har internasjonal vernestatus som Ramsarområde. Aktuell ny / flytting av rullebane her vil bidra til flyplassen og flyvirksomheten vil gi vesentlig større virkninger på naturmiljøet ved at selve flyplassen kan komme i direkte konflikt med Grandefjæra naturreservat.

Evenes lufthavn ligger ved Kjerkvatnet naturreservat. I tillegg til at området har viktig funksjon som beite- og trekkområde for ender og våtmarksfugl klassifiseres vassdraget til naturtypen kalksjøer som nå vurderes som utvalgt naturtype etter Naturmangfoldlovens § 52.

I tillegg til start og landinger på flyplassene og annen virksomhet knytta til disse, forutsetter vi at virkninger også utredes for aktuelle øvingsområder knytta til de ulike lokaliseringsstedene. Dette må utredes både spesielt for avgrensede områder som skal fastlegges eller er aktuelle for naturbelastende øvingsflyging og generelt for aktuelle traseer og sammenhenger og større områder som kan bli belastet. Det må klargjøres for hvilke områder det må forutsettes restriksjoner på flyvirksomheten for å kunne ivareta naturmiljøet.

Det foreligger bra kunnskap om hvordan ulike fuglearter i ulike års-faser påvirkes av støy av ulik intensitet, varighet og karakter. Vi antar det legges til grunn det beste vi har av kunnskap om slike virkninger for aktuelle arter og bestander og at ytterligere kunnskap innhentes dersom eksisterende er mangelfull.

Støypåvirkning og forstyrrelser på naturmiljøet kommer ofte fra mange typer virksomheter og kilder og nye påvirkninger kan bidra til at samla belastning eller summen av flere påvirkninger går ut over det nivået det f.eks. arter eller bestander kan tåle eller som bidrar til endret bruk. Derfor er det viktig at påvirkninga fra kampflyvirksomhet utredes og avveises sammen med andre forstyrresleskilder.

### Friluftsliv

Lokalisering av nye kampfly vil påvirke friluftslivet på flere måter. Nærområder til flyplassene vil bli påvirket både av utbygginger og av mer støy fra start og landinger. Friluftslivet vil også bli påvirket i områder og langs strekninger der det skal drives øving i lavtflyging eller ulike former for kamptrening.

Alle flyplassene som er aktuelle for lokalisering av de nye kampflyene ligger ved sjøen. De ligger ved befolkingskonsentrasjoner av ulik størrelse. Bodø er en by med knapt 50 000 mennesker. Brekstad ligger i Ørland kommune som har vel 5000 innbyggere. For begge steder ligger befolkingskonsentrasjonene med nærturområder og båtutfartsområder nær flyplassen med ut- og



innflygingskorridorer. I Bodø vil flyvirksomhet med høg støy påvirke store deler av de nære markaområder som vender mot den østlige ut- og innflygingskorridoren.

Det er et gjennomgående mål når folk driver friluftsliv å oppleve naturens stillhet og ro. Dette gjelder både friluftslivet som drives i hverdagen i nærområdene i og ved byer og tettsteder og i særlig grad for friluftsliv i større skog og fjellområder. Undersøkelser viser at kravet til stillhet og ro øker dess mer urørt et område er. Hensynet til friluftsliv må derfor vektlegges både for bynære områder som brukes av mange og for større, urørte områder der mulighetene til å oppleve stillhet og ro har en særlig verdi. Friluftslivet påvirkes av støy, men kan også påvirkes av at det flys skremmende lavt.

Folk med skremmende erfaringer fra krigs- og konfliktområder kan oppleve flyvirksomhet utover høy støy som meget fryktframkallende.

Støypåvirkning og forstyrrelser på ulike former for friluftsliv kommer ofte fra mange typer virksomheter og kilder og nye påvirkninger kan bidra til at summen av flere påvirkninger eller samla belastning går over det nivået det som gjør at områdene fortsatt er attraktive for friluftslivet og blir brukt. Det er viktig at påvirkninga fra kampflyvirksomheten avveies sammen med andre forstyrresleskilder og at den vurderes ut fra ulike former for friluftsliv. Det er vesentlig å klarlegge hvordan friluftslivet er sårbarhet på ulike måter over året bl.a. for å kunne avveie om og hvordan øvingsvirksomhet kan tilpasses friluftslivsbruken av aktuelle områder.

Med hilsen

**Direktoratet for naturforvaltning**

*Elektronisk dokumentert godkjenning, uten underskrift*

Berit Lein  
Direktør  
Arealforvaltningsavdelinga

Kirsten Thyrum

Kopi: Fylkesmannen i Sør-Trøndelag  
Fylkesmannen i Nordland